

nosti užívání vyměřují se dle předpisů daných pro služebnosti vůbec a pro ususfructus zvláště (viz čl. Poplatky z převodu majetku, Služebnosti a Požívání).

Služné státních úředníků viz Úředníci státní.

Směna (Smlouva směnná).

I. Pojem.

Směna náleží k nejstarším smlouvám, neboť obchod mezi národy ve starověku opíral se skoro výhradně o vzájemnou výměnu jich výrobků a majetku. Římské právo řadí smlouvu směnnou ke kontraktům nepojmenovaným a zahrnuje směnu slovy »do, ut des«, čímž dochází význačná známka směny úplného výrazu. Ze smlouvy směnné vznikla smlouva trhová; rozdíl je tu ten, že směna uspokojuje potřebu obchodu přímo, kdežto trh nepřímo, totiž vzájemnou dávkou v penězích plněnou. Tím vysvětlují se dva různé náhledy v právu římském: Sabiniané pokládali směnu jen za species trhu, kdežto Prokulejani tvrdili, že trh a směna jsou samostatnými právními jednáními, jež sluší přísně od sebe lišiti. Tento poslední náhled schválil Justinián a byl přijat též do práva rakouského.

II. Obec. občanský zákoník rozlišuje přesně trh od směny a jedná o směně v 23. hlavě v §§ 1045 až 1052 jako o speciálním druhu smluv. Nicméně vyplývá jasně z celé řady předpisů, že směnu i trh posuzovati sluší podstatně dle týchž zásad; tak ustanovuje § 1061 o. o. z., že předpisy, dané pro tradici při směně, platí i o trhu; rovněž ustanovuje § 1064 o. o. z., že předpisy o nebezpečí a požitcích platí stejně jak o směně tak o trhu, konečně obsahuje § 1066 o. o. z. povšechný předpis, že pro případy trhu, v zákoně výslovně nerozhodnuté, platí předpisy o směně. Z toho vyplývá, že i o. o. z. uznává úzkou spojitost mezi smlouvou směnnou a trhovou.

Definice § 1045 o. o. z. souhlasí úplně s definicí práva římského. Směna jest dle § 1045 smlouva, kterou se věc za jinou přenechává. Smlouva směnná jest uzavřena, jakmile byly obě věci, jež se mají směniti, přesně a určitě označeny; k platnosti smlouvy směnné není tudíž třeba tradice, ovšem jest jí však třeba ku splnění smlouvy a ku nabytí předmětu směny; s druhé strany nezakládá se však uzavřením smlouvy směnné ani vlastnictví ani držení, nýbrž jen titul k nabytí vlastnictví; toto může býti nabyto jen odevzdáním dle předpisu §§ 423 až 446 o. o. z.

III. Předmět.

Ježto § 1045 o. o. z. mluví o »věci«, naskytá se otázka, zda mohou býti předmětem smlouvy směnné jen věci v užším slova smyslu, tudíž věci hmotné, či též věci v širším slova smyslu, tudíž též práva. O. o. z. nečiní v tom směru žádného rozdílu. Mohou býti tudíž předmětem smlouvy směnné věci hmotné, ať movité ať nemovité, dále věci nehmotné, tudíž práva, pokud věci ty jsou v obchodu a přenéstí se dají; náleží však k podstatným náležitostem smlouvy směnné, že jedna věc za jinou se přenechává t. j., že předměty směny jsou k tomu určeny, by převedeny byly do vlastnictví smluvníků. Přenechá-li se tudíž jen užívání nějaké věci za přenechání aneb za poskytnutí užívání jiné věci, smlouva směnná nevznikne. Peníze nejsou předmětem smlouvy směnné, poněvadž pak smlouva není již směnou, nýbrž trhem. Za to připouští však § 1046 o. o. z. právem, že zlato a stříbro, ba i mince mohou býti předmětem směny, předpokládajíc, že přicházejí do obchodu ne co peníze, nýbrž co zboží, tak na př.,

jak § 1046 vysvětluje, když se směňují druhy mincí za jiné druhy mincí, zlaté mince za stříbrné, menší za větší; vhodným předmětem směny jsou též veřejné dlužní úpisy a cenné papíry, poněvadž nejsou penězi ve smyslu § 1046 o. o. z.

IV. Práva a povinnosti smluvníků.

1. Povšechně uloženy jsou oběma stranám tytéž povinnosti, jež zákon pro každou jinou smlouvu pravidelně předpisuje; jsou tudíž strany povinny:

a) směněné věci dle smlouvy se všemi částmi a se vším příslušenstvím,

b) v čas plnění smlouvou stanovený,

c) v umluveném splništi a

d) v tom stavu převzítí, v jakém se předměty směny nalézaly při uzavření smlouvy.

2. Nedostojí-li jedna strana těmto povinnostem, nemá druhá strana dle povšechné zásady § 919 o. o. z. právo od smlouvy ustoupiti, nýbrž může jen požadovati splnění a náhradu škody a sice plné dostiučinění, tudíž i ušlý zisk; avšak, ačkoliv zákon nedopouští jednostranné ustoupení od smlouvy, je-li některá strana in mora (v prodlení), poskytuje jí přece jakousi ochranu proti tomu smluvníku, který, ač je in mora, opírá se o předpis § 919 a žádá přesné plnění na druhém smluvníkovi; druhá strana může mu v takovémto případě namítati exceptionem non adimpleti contractus, která brání smluvníkovi žádati plnění, pokud neprokáže, že závazek svůj splnil aneb je hotov splniti (§ 1052 o. o. z.). Tím není však řečeno, že smluvník může od smlouvy ustoupiti, je-li druhý smluvník v prodlení, nýbrž tím je pouze řečeno, že kontrahent nemusí smlouvu splniti tak dlouho, pokud druhá strana je v prodlení. Smlouva směnná trvá tudíž v takovém případě a musí býti splněna, jakmile druhá strana není již v prodlení. Z předpisu § 1052 o. o. z. plyne však, že exceptio non adimpleti contractus i tehda má místo, když jeden smluvník nesplnil vše, co splniti měl, nesplnil zejména povinnosti vedlejší (rozh. z 17. ledna 1889 č. 402). Jest lhostejno, nesplní-li jeden smluvník smlouvu směnnou vlastní vinou neb následkem nastalé nemožnosti plnění; v tomto i v onom případě nelze druhého smluvníka ku splnění donutiti (rozh. z 5. března 1889 č. 988).

V. Odevzdání předmětů směny.

Dle římského práva mohl kontrahent, jenž plnil, plnění zpět žádati, když předmět, jenž měl jemu býti plněn, zkázu vzal. O. o. z. činí ohledně odevzdání četné rozdíly a sice:

1. ve směru, byl-li ohledně odevzdání umluven určitý čas čili nic:

a) byl-li čas smluven, pokládá se smlouva směnná za neuzavřenou, byla-li věc směněná mezi tím z obchodu vyloučena aneb vzala-li nahodilou zkázu buď zcela nebo přes polovici na své hodnotě (§ 1048 o. o. z.).

b) Nebyl-li čas umluven, budiž věc ihned t. j. bez zbytečného odkladu, odevzdána (§ 904 o. o. z.), pokud druhý smluvník je rovněž ochoten závazek svůj splniti. I v tom případě, když věc ihned má býti odevzdána, pokládá se smlouva směnná za neuzavřenou, když věc se ztratí, hodnota její přes polovici se zmenší neb když věc bude vyloučena z právního obchodu; avšak jen tehda, když žádná strana viny nemá a strany nic jiného neumlouvaly (§ 1051 o. o. z.). Lze-li však jedné straně vinu přičísti, může strana nevinná žádati náhradu škody, pokud se týče, může

žádati to, co strany pro takový případ zvláště umluvily. Stubenrauch rozebírá otázku, pokud platí předpis § 1051 o. o. z. ohledně nemovitostí, když na př. realita byla odevzdána do fyzického držení, avšak před zápisem do knih veřejných zkáz vzala; v tomto případě postihuje nebezpečí dle náhledu Stubenraucha nabyvatele, poněvadž pojem »tradice« ve smyslu § 1051 o. o. z. znamená jen tolik, že věc musí býti převedena do faktického držení druhého smluvníka a stalo-li se tak, je tradent závazku svého prost.

2. O. z. o. činí dále rozdíl, pozbyly-li věci směněné před tradicí podstatně na své hodnotě či zhoršily-li se v době této, avšak jen tak, že tím není vyloučeno užívati jich k účelu, jemuž věci ty slouží. Zhorší-li se věci tímto způsobem, nepozbude smlouva směnná své právní účinnosti a nemůže druhá strana od smlouvy ustoupiti, nýbrž sluší opět lišiti, stalo-li se zhoršení vinou odevzdatelovou či náhodou. V prvním případě může druhý smluvník žádati splnění a plné dostiučinění dle analogie závěrečné věty § 1047 o. o. z., v druhém případě jdou podobná zhoršení na účet odevzdatel, t. j. on nahradí jen škodu skutečnou, leč že by bylo umluveno, že mají býti věci odevzdány jak stojí a leží, pak nese odevzdatel nahodilou ztrátu jednotlivých kusů, nenese však škodu ztráty, jež vznikla zaviněním druhé strany. K tomu připojuje § 1049 o. o. z. další podmínku, že celý předmět směny pozbyl ztrátou jednotlivých kusů přes polovici na své hodnotě; zmenší-li se tudíž hodnota předmětu přes polovici, pokládá se dle § 1041 o. o. z. smlouva směnná za neuzavřenou.

VI. Co se týče požitků, má na ně nabyvatel nárok podobně i na příbytek teprve ode dne odevzdání, poněvadž odevzdatel zůstává až do tradice vlastníkem a je tudíž též oprávněn vybírati až do dne tradice jak plody věci tak i požitky, jež dospěly před tradicí a je též oprávněn podržeti si příbytek v mezičase povstalý, předpokládajíc, že oddělení (separace) je možným, při čemž platí analogicky závěrečná věta § 1051 o. o. z., že totiž zvláštní úmluvy stran platí předkem též ohledně požitků a jen tehda platí § 1050 o. o. z., když strany nic jiného neumluvily.

VII. Právo poplatkové.

1. Listina smluvní:

a) při movitostech podléhá listina poplatku kolkovému dle hodnoty a III. stupnice.

b) Když obě navzájem vyměněné věci nebo jedna z nich jest nemovitá, jest zapraviti z každého archu kolkový poplatek 50 kr.

2. Právní jednání samo podléhá při nemovitých věcech, nebo když je jen z vyměněných objektů jest nemovitý, poplatku $3\frac{1}{2}\%$, které se zapravují z ceny jeho.

3. Jsou-li oba vyměněné předměty stejné ceny, vyměří se poplatek z polovice ceny každého předmětu výměny.

4. Jsou-li předměty výměny jedné strany menší ceny, než strany druhé, tedy se při oněch polovina jejich ceny, při těchto celá jejich cena, však se srážkou polovice ceny onoho druhého objektu vyměře poplatek položí v základ (p. s. 97 popl. z.).

5. Při směnné smlouvě o movitých nebo nemovitých věcech jest sice cenu poplatku podrobenou dle předpisu p. s. 97 vypátrati, »tuto cenu však jen onou kvotou, která celkové ceně nemovitých věcí, jež se vyměňují, odpovídá, podrobiti jest poplatku procentnímu, zbytek ceny pak

poplatku stupnicovému» (roz. spr. s. dv. z 13. května 1879, sb. Budwinski č. 487).

Zrušení spoluvlastnictví k více realitám tím způsobem, že účastníci své dotyčné právo k jedné realitě za nabytí výlučného vlastnictví k druhé realitě vymění, podléhá poplatku jako smlouva směnná (roz. spr. s. dv. ze dne 6. února, 30. dubna, 7. prosince 1880, sb. »Budwinski« č. 35, 67, 945).

6. Při směnách v případech, kde směněné reality leží dílem v královstvích a zemích v říšské radě zastoupených, dílem v zemích koruny uherské, budiž se zřetelem na ustanovení §§ 1, 2, 3 a 4 lit. b) výn. ze dne 2. října 1868 č. 135 ř. z. poplatek procentuální dle p. s. 97 B pozn. popl. z. vypadající vyměřen ohledně kvoty na každou realitu připadající v tom obvodu finančním, ve kterém nemovitost leží; ohledně pevného poplatku, jež sluší zapraviti z listiny smluvní, jakož i ohledně stupnicového poplatku ze stipulací v listině snad obsažených budiž postupováno dle předpisů §§ 1—3 jmenovaného výnosu ze dne 2. října 1868. Dle toho vyměří se poplatek z listiny tam, kde předkem nastala okolnost, jež odůvodňuje povinnost poplatkovou nebo povinnost k zapravení vyššího poplatku (výn. min. fin. ze dne 8. března 1877 č. 2998).

Směnka a právo směnečné.

A. Díl všeobecný.

I. Pojem práva směnečného a pojem i právní povaha směnky.

Právem směnečným rozumíme souhrn pravidel upravujících poměry směnečné. S tímto pojmem souvisí pojem směnečné přísnosti (rigor), která jeví se nejen v rychlejší řízení a exekuci (parata executio), nýbrž i v tom, že odnímá dlužníkovi celou řadu jinak přípustných obran pokud se týče značně obmezuje obor námitek. Základem směnečného práva je směnka. O pojmu a právní povaze směnky byly vysloveny různé náhledy. Gareis definuje směnku jako papír hodnotní, úvěrní neb obchodní, jenž obsahuje formální slib placení, dle něhož může majitel papíru požadovati od jedné neb více osob na směnce podepsaných zaplacení určité sumy peněz v určitý den. Thölövi je směnka slibem zaplatiti určitou sumu bez causa debendi. Proti těmto definicím se namítá, že již označením takové listiny jako směnky vyjádřen je přesně právní důvod. Jolly pokládá slib placení ve směnce učiněný, najmě slib prvního dlužníka za slib učiněný právnímu podmětu in abstracto. Mittelmanier presumuje smlouvou mimo směnku, ve které dlužník slibuje platiti každému majiteli směnky. Unger zařazuje směnečné listy mezi literální kontrakty moderního práva, t. j. k písemným smlouvám formálním, z nichž vzechází formální obligace, přísně jednostranný závazek a abstraktní právo pohledávky. Shrneme-li všechny tyto důvody, přicházíme k výsledku, že je směnka listinou, která obsahuje slib placení, dle něhož dlužno zaplatiti určitou sumu peněz majiteli, který se co takový způsobem zákonem předepsaným vykáže, v určitý den a na určitém místě proti vydání listiny. Ze zvláštní povahy směnky plyne dále, že je směnka papírem obchodním a že nárok každého legitimovaného majitele směnky je zpravidla nezávislým na právním postavení jeho předchůdců a na námitkách proti těmto čelícím. Peněžní hodnota směnky vzniká papírem a záleží v papíru; směnka proto právem za zboží se pokládá. Co kupecké platidlo musí míti způsobilost býti snadno na třetí osoby převáděnu. Dání a přijetí směnky nesmí býti vázáno složitými formalitami.